

„ÆTLI ÞETTA SÉ EKKI ÖRUGGLEGA PRENTVILLA?": ORÐRÆÐA LEIKSKÓLAFÓLKS Á SAMFÉLAGSMÍÐLUM Á TÍMUM COVID

Markmið rannsóknarinnar sem hér er kynnt var að orðræðugreina umræður starfsfólks leikskóla á Facebook á Covid-tímanum, umræður sem spruttu upp í kjölfar a) ákvarðana stjórnvalda um skólastarf og b) opinberrar umfjöllunar um leikskóla. Tilgangurinn var að greina upplifun starfsfólks með því að rýna í orðanotkun, hugtök, lýsingar og myndlíkingar. Niðurstöður sýna vissa þversögn; margt starfsfólk óttaðist að smitast og var kvíðið en var um leið stolt af því að geta lagt hönd á plóg fyrir samfélagið á erfiðum tímum. Þrástefin í umræðunni voru fjögur; ótti starfsfólks við að smitast í vinnunni, upplifun af vanþekkingu stjórnvalda á starfsemi leikskóla, virðingarleysi við starfsemi leikskóla og virðingarleysi við starfsfólk leikskóla. Þegar leið á Covid-tímum má greina að innlegg urðu almennt beinskeyttari og lýstu mörg þreytu, sárindum og jafnvel uppgjöf en þarna var líka hópur sem hélt í jákvæðni út tímabilið. Draga má þá ályktun að stjórnvöld hefðu getað gert betur í ákvörðunum sem snertu leikskóla á Covid-tímanum og af því má draga lærdóm til framtíðar.

Efnisorð: leikskóli, starfsfólk leikskóla, menntahlutverk leikskóla, Covid

INNGANGUR

Í ársbyrjun 2020 bárust fyrstu fréttir af Covid-veirunni og fyrsta tilfellið hér á landi greindist í lok febrúar sama ár (Almannavarnir, 2020a). Í kjölfarið var hættustig almannavarna virkjað. Dagana tvo á undan voru haldnir blaðamannafundir sem síðar voru kallaðir upplýsingafundir almannavarna. Á fundinum 28. febrúar sitja þau þrjú fundinn sem landsmenn kölluðu síðar þrífeykið: Alma D. Möller landlæknir, Þórólfur Guðnason sóttvarnalæknir og Víðir Reynisson yfirlögregluþjónn. Fundirnir urðu ríflega 200 talsins næstu tvö árin. Á þessum tíma var fjórum sinnum lýst yfir neyðarstigi og óvissustigi gildi inni á milli (Erla María Markúsdóttir, 2022). Óvissustigi var síðan endanlega aflýst 23. mars 2023 (Almannavarnir, 2023), réttum þremur árum eftir að faraldurinn hófst.

Í fyrstu bylgju Covid settu stjórnvöld á samkomubann en ákváðu að hafa grunn- og leikskóla opna ásamt því að skilgreina starfsfólk leikskóla sem framlínustarfsfólk

(Almannavarnir, 2020b). Í meistaraverkefni Helenu Bjarndísar Bjarnadóttur (2021) kom fram að ákvarðanir stjórnvalda í tengslum við Covid leiddu af sér miklar breytingar á störfum grunnskólakennara, breytingar sem margar ollu auknu álagi. Framan af var starfsfólk leikskóla í aðra röndina jákvætt og sannfært um að faraldurinn gengi hratt yfir en upplifði um leið að persónulega væri það í viðkvæmri stöðu gagnvart sýkingum (Kristín Dýrfjörð og Anna Elísa Hreiðarsdóttir, 2020). Í rannsókn Helenu Bjarndísar kom einnig fram að starfsfólki þótti yfirvöld skorta þekkingu á eðli starfa í leikskóla auk þess sem það upplifði mikið álag sem jókst eftir því sem á leið. Í rannsóknnum sem gerðar voru í fyrstu bylgju Covid kemur fram að starfsfólk leikskóla vildi leggja sig fram í vinnunni og sinna sínu starfi vel en það hélt einnig í vonina um að Covid gengi fljótt yfir. Sú varð ekki raunin og eftir því sem á haustið 2021 leið óx þreyta í leikskólafólki (Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Kristín Dýrfjörð, 2022a).

Við upphaf Covid sendu sóttvarnaryfirvöld og stjórnvöld frá sér sameiginlega yfirlýsingu þar sem færð voru rök fyrir því að hafa skóla opna í samkomubanni (Stjórnarráð Íslands, 2020). Þar kom fram að starf skóla væri þýðingarmikið á tímum sem þessum enda væru skólar grunnstoðir í samfélaginu, ekki síst til að vernda börnin og gæta jöfnuðar. Áréttað var að öryggi og heilsa barna og starfsfólks væri forgangsattriði og ekki dregið úr því að skólastarf myndi riðlast töluvert og það þyrfti sameiginlegt átak til að styðja börnin. Ákvarðanir stjórnvalda byggðust á því að halda samfélaginu gangandi eftir bestu getu við takmarkandi aðstæður, og það að hafa skóla opna var þáttur í þeirri viðleitni.

Á fyrstu vikum og mánuðum Covid var margt óljóst, til dæmis hvað það þýddi fyrir heilsu starfsfólks að nánd þess og barna í leikskólunum er mikil og erfitt að fyrirbyggja smithættu (Eiður Þór Árnason, 2021), og einnig var óljóst hvort börn væru mögulegir smitberar jafnvel þó þau sýndu ekki sjúkdómseinkenni (Molteni, 2020; Salo, 2020).

Í kjölfar upplýsingafunda almannavarna urðu gjarnan líflegar umræður meðal leikskólastarfsfólks á samfélagsmiðlum um efni fundanna. Viðfangsefni greinarinnar er þessi orðræða og hvernig hún birtist í Facebook-hópnum Leikur og leikskólastarf en þátttakendur þar eru um 9000 talsins, mestmegnis leikskólastarfsfólk og áhugafólk um leikskóla. Þrjú tímabil voru valin til að greina sérstaklega og spegla upplifun starfsfólks af þessum einstaka tíma í sögunni. Til að setja orðræðuna á meðan Covid geisaði í sögulegt samhengi er fyrst gerð grein fyrir umræðum um hlutverk leikskóla. Rannsóknarspurningin var:

- Má greina þrástef í umræðu starfsfólks leikskóla á samfélagsmiðli um leikskólastarf á tímum Covid?
- Ef svo er hver eru þau?

Fræðilegur bakgrunnur rannsóknarinnar hverfist um hlutverk leikskóla með áherslu á mismunandi sýn á þjónustu- og menntahlutverkið.

HLUTVERK LEIKSKÓLA

Leikskólinn er menntastofnun og samkvæmt lögum annast hann „uppeldi, umönnun og menntun barna á leikskólaaldri“ (lög um leikskóla nr. 90/2008). Í aðalnámskrá kemur skýrt fram að leikskólinn er skóli og þessi fyrstu ár barna eru „mikilvægur tími náms og þroska ... Leikskólinn er fyrsta stig skólakerfisins og upphaf formlegrar menntunar einstaklinga“ og eina skilgreinda þjónustuhlutverk skólastigsins er gagnvart börnum, að þau fái þá nauðsynlegu menntun og þjónustu sem lög kveða á um (Mennta- og menningarmálaráðuneytið, 2011, bls. 24). Formaður Félags leikskólakennara (FL) tók málið upp fyrir fáeinum árum og sagði: „óumdeilt og lögbundið að eina „þjónustuhlutverk“ leikskóla snýr að börnum og felst í að tryggja þeim gæðamenntun, uppeldi og umönnun með hliðsjón af aldri þeirra og þroska“ (Haraldur Freyr Gíslason, 2020). Í ræðu og riti er hins vegar reglulega fjallað um þjónustuhlutverk leikskóla gagnvart foreldrum, atvinnulífni og samfélaginu sem heild, hlutverk sem ekki er opinbert, gjarnan óljóst og oft mettað þversögnum.

Rogošić o.fl. (2020) hafa bent á að viðhorf til hlutverks leikskóla geta verið mismunandi og á meðan sumir telji að meginhlutverkið sé að mæta þörfum vinnumarkaðarins leggi aðrir áherslu á það félagslega hlutverk skóla að jafna aðstöðu nemenda. Ang (2014) tekur í sama streng og segir stjórnvöld víða um heim glíma við sömu spurningar um hlutverk leikskóla.

Arna H. Jónsdóttir og Coleman (2014) tala um tvo ólíka veruleika sem leikskólakennarar búa við í starfi sínu og þær segja báða móta faglega sjálfsmynd kennara. Annars vegar eru þættir sem hafa jákvæð áhrif og hverfast um það sem snýr að menntun barna en hins vegar eru atriði sem hafa neikvæð áhrif, svo sem þegar þörf samfélagsins fyrir gæslu barna verður aðkallandi. Þær segja kennara einblína á jákvæðu þættina sem leið til að útiloka þá neikvæðu. Í niðurstöðum þeirra kemur fram að ytri kröfur til leikskólakennara byggist oft á staðalmyndum sem rekja megi til feðraveldisins. Það er áhugavert að velta fyrir sér hve stór þáttur kynjavinkillinn er í viðhorfum og væntingum til leikskóla og, eins og þær velta upp, hvernig hann er líklegur til að gera lítið úr fagmennsku og sérfræði leikskólakennara. Í viðtalsrannsókn Schachter o.fl. (2022) með leikskólastarfsólki kom fram að viðmælendur gerðu skýran greinarmun á starfi sínu sem menntunarfræðinga og annarra sem gættu barna. Þau krefjast virðingar og taka það illa upp þegar gefið er í skyn að þau sinni barnagæslu, nokkuð sem þau segja að hendi reglulega og aðrar rannsóknir styðja þær niðurstöður (Schachter o.fl., 2022).

Eitt meginsérkenni leikskóla er aldur barnanna sem þá sækja og það að skóladagur barnanna mætir að einhverju leyti gæsluþörf. Vandinn er hins vegar sá að fólk, bæði í atvinnulífni, stjórnámum og foreldrar, eiga það til að ætla skólanum að mæta öllum daglegum þörfum fyrir gæslu barnanna, sem á tíðum getur orðið til þess að menntahlutverkið falli í skuggann. Munur er á starfi leikskóla og grunnskóla eins og kemur vel fram í rannsóknum Jóhönnu Einarsdóttur (2004). Skólastigin eru ólík, það er munur á starfsháttum skólanna og væntingum bæði foreldra og samfélags (Jóhanna Einarsdóttir, 2007).

Formaður FL hefur lýst ólíkum viðhorfum til leikskólastarfs svo: „Umræða um faglegt starf í leikskólum á stundum erfitt uppráttar í íslensku samfélagi og vill víkja fyrir mun fyrirferðarmeiri umræðu um sérstakt þjónustuhlutverk leikskóla gagnvart foreldrum og atvinnulífi“ (Haraldur Freyr Gíslason, 2020). Samtök atvinnulífsins hafa oft vegið hart að

ákvörðunum tengdum leikskólum og er vert að líta á nokkur dæmi sem eiga það sam- eiginlegt að vera hagsmunamála leikskólakennara. Má þar fyrst nefna sumarlokanir leik- skóla, en málið snýst bæði um að skólaár leikskóla hafi upphaf og endi en ekki síður um samræmi á milli starfsemi leik- og grunnskóla (Haraldur F. Gíslason, 2023). Árið 2009 hafði skólamálanefnd FL áhyggjur af langri viðveru barna í leikskólum og hóf umræðu um mikilvægi þess að í leikskólum væru tekin vetrarfrí eins og gert er í grunnskólanum (Björg Sigurvinsdóttir, 2009). Enn, 24 árum síðar, loka leikskólar ekki í haust- eða vetrarfríum grunnskóla nema í einstaka tilviki.

Ríkið setur starfsramma um leikskóla en það er hlutverk sveitarfélaga að fjármagna skólana (Stjórnarráð Íslands, e.d.). Af þessu leiðir að starfsaðstæður starfsfólks leikskóla geta verið töluvert mismunandi eftir sveitarfélögum. Munurinn getur falist í húsnæði og búnaði, opnunartíma skóla, lengd skólaársins og aðbúnaði starfsmanna, svo dæmi séu tekin. Þá hafa verkalyðsfélögin áhrif á starf leikskóla í gegnum kjarasamninga, annars vegar mörg ólík félög víðs vegar um landið sem vinna fyrir ófaglært starfsfólk leikskóla og hins vegar kennarasambandið. Launakjör þessa hóps eru því einnig ólík eftir sveitar- félögum (Sonja Ýr Þorbergsdóttir, 2023) þannig að það er mismunandi hver launamunur er á milli leikskólakennara og ófaglærðs starfsfólks.

Það er nær árviss viðburður að Samtök atvinnulífsins geri athugasemdir við sumarloka- nir skólanna (Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Eygló Björnsdóttir, 2016). Samtökin hafa einnig gert athugasemdir við opnunartíma leikskóla og sem dæmi má nefna harðorð viðbrögð við hálftrar klukkustundar styttingu í Reykjavík sem endaði á orðunum „Eftir stendur spurningin, hverjum er verið að þjóna?“ (Samtök atvinnulífsins, 2020). Félag leikskóla- kennara (FL) fagnaði ákvörðun sem sneri að því að hámarka viðverutíma leikskólabarna í Reykjavík við níu klukkutíma á dag eða 42,5 klst. á viku en í ályktun stjórnar FL kom fram að íslensk börn hefðu lengsta viðveru í leikskólum af OECD-ríkjunum (Kennarasamband Íslands, 2022). Á haustmánuðum 2021 spurði forstjóri Álversins í Straumsvík „hvers vegna eru leikskólar ekki opnir allan sólarhringinn“ (Þórdís Arnljótsdóttir, 2021). Leikskólakenn- arar hafa um árabíl vakið athygli á því að viðvera barna í leikskólum er löng og formaður FL skrifaði pistil þar sem hann sagði: „Það eru öfl í samfélaginu sem mega ekki heyra á það minnst að stytta árlegan starfstíma barna í leikskólum. Það eru öfl sem eru gjörn á að skilgreina leikskólann sem þjónustustofnun fyrir foreldra. Við hin viljum skilgreina leik- skólann sem menntastofnun fyrir börn líkt og lög nr. 90/2008 um leikskóla gera“ (Haraldur F. Gíslason, 2017). Hann hefur einnig bent á að það sé tímabært að setja þarfir barna í forgang (Haraldur F. Gíslason, 2013).

Önnur dæmi sem má nefna um atriði sem ber á milli í faglegum áherslum leikskóla- kennara og Samtaka atvinnulífsins eru að samtökin hafa lagt fram hugmyndir um að færa fimm ára börn inn í grunnskólana (Samtök atvinnulífsins, 2017) og gert athugasemdir við starfsdaga skóla og finnst þeir „óþægilegir“. Umfjöllun í því máli lýsti vanþekkingu á skóla- starfi, en lagt var til að kennarar myndu „leysa hver annan af við að sinna nemendum sem yrðu þá ekki í hefðbundnu skólastarfi“ (Samtök atvinnulífsins, 2002). Það er hins vegar sjaldgæft að aðrir en leikskólakennarar bendi á að finna megi úrræði fyrir gæslu yngstu barna utan skólatíma án þess að hún sé ætluð leikskólum, en það gerði Anna Mjöll Guðmundsdóttir í grein árið 2021 þar sem hún lýsti stöðunni í leikskólamálu sem þeirri

verstu í 30 ár og hvetur til að: „Foreldrar og leikskólar vinni saman að lausnum með hag barna fyrir brjósti“ (Anna Mjöll Guðmundsdóttir, 2021). Anna kallar eftir fleiri úrræðum, að leikskólinn einn og sér leysi ekki allan vanda án þess að það komi niður á starfseminni, með tilheyrandi álagi á starfsfólk.

Formaður FL segir það ekki nýtt að leikskólakennarar þurfi að berjast fyrir tilverurétti sínum (Haraldur F. Gíslason, 2013) og það er án efa ein af ástæðum þess að leikskólakennarar skipta um starfsvettvang. Á árunum 2013 til 2018 fækkaði leikskólakennurum sem störfuðu í leikskólum um 360 á landsvísu og vakti eftirtekt að stór hluti var ungir kennarar (Hagstofa Íslands, 2019). Sama ár og þessar tölur voru teknar saman, eða árið 2018, voru leikskólakennarar 28% þeirra sem störfuðu við uppeldi og menntun í leikskólum. Titillinn á skýrslunni er „Menntuðum leikskólakennurum fækkar“ og í skýrslunni er einnig bent á mál sem gjarnan þarf að áréttu, en það er að leikskólakennarar eru fagstétt, menntaðir á sínu sviði og með leyfisbréf. Árið 2023 er talan komin í 22% (Hagstofa Íslands, e.d.).

Hrunið og Covid

Haustið 2008 skall efnahagshrunið á Íslandi og hafði það veruleg áhrif á rekstrarumhverfi leikskóla og þar með aðra þætti tengda leikskólum. Töluvert er til af rannsóknum sem rekja afleiðingarnar, svo sem áhrif á rekstur skólanna (Bryndís Elfa Valdimarsdóttir og Sigurbjörg Rún Jónsdóttir, 2011; Sigurlína Davíðsdóttir o.fl., 2012), áhrif á innra starf (Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Eygló Björnsdóttir, 2017) og áhrif á líðan og heilsu starfsfólks (Hjördís Sigursteinsdóttir, 2010). Hjördís segir hrunið hafa leitt af sér samdrátt og niðurskurð og áhrif þess gætu því verið langvarandi. Hún virðist hafa hitt naglann á höfuðið því átta árum eftir hrunið fundu skólastjórar enn fyrir þeim, eða eins og einn þeirra orðaði það „Það er búið að þrengja mikið að starfinu. Starfsumhverfið er orðið svo erfitt“ (Kristín Clausen, 2016). Það var á þessum tímamarki sem íslenskir leikskólar mættu Covid.

Sithvað hefur verið birt af rannsóknum um áhrif Covid á leikskóla og þar hefur meðal annars komið fram að í aðstæðunum sem sköpuðust þegar börnin voru færri hafi gæði starfsins verið meiri og starfsfólki og börnum liðið betur (Ingibjörg Ósk Sigurðardóttir og Svava Björg Mörk, 2020). Foreldrar sem voru heima með börnin í samkomubanni fundu líka fyrir jákvæðum áhrifum af minna ytra áreiti og meiri samveru með börnunum (Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Jórunn Elísdóttir, 2023). Áður hefur verið vitnað til Covid-rannsókna Önnu Elísu Hreiðarsdóttir og Kristínar Dýrfjörð um velferð barna (2022a) og reynslu starfsfólks (Kristín Dýrfjörð og Anna Elísa Hreiðarsdóttir, 2020) en þær gerðu einnig rannsókn á viðhorfum starfsfólks til stjórnenda skólanna þar sem fram kom að almennt var ánægja með störf þeirra á Covid-tímabilinu (Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Kristín Dýrfjörð, 2022b).

RANNSÓKNIN

Viðfangsefni þessarar rannsóknar er Covid-tímabilið og upplifun starfsfólks leikskóla af ytri ákvörðunum tengdum leikskólastarfi og umræðunni um leikskólann eins og hún birtist í orðræðu þess á samfélagsmiðlinum Facebook. Markmiðið var að þemagreina orðræðuna um hlutverk leikskóla og upplifun starfsfólks af þessu einstaka tímabili og rannsóknar-

spurningarnar voru: Má greina þrástef í umræðu starfsfólks leikskóla um leikskólastarf á tímum Covid? Og ef svo er, hver eru þau?

Aðferðafræðin er byggð á blöndu af gagnagreiningu (e. content analysis) og netnografi (e. netnographia), sem er ný eigindleg rannsóknaraðferð þar sem aðferðum þjóðfræðirannsókna er beitt til að rannsaka menningu og samfélög sem eru að myndast í gegnum netmiðluð samskipti eins og á samfélagsmiðlum (Kozinets, 2002). Samkvæmt Fenton og Procter (2019) birtist reynsla fólks í rafrænum samskiptum, til dæmis á Facebook, og hægt er að draga hana fram og orðræðugreina (e. discourse analysis). Í rannsókn Candrasari (2020) kom fram að Facebook væri vettvangur þar sem þátttakendum liði jafnan vel og ættu auðvelt með samskipti, ekki ólíkt því að þau væru augliti til auglitis, jafnvel þegar notendur væru aðskildir í tíma og rúmi.

Gagnaöflun

Samfélagsmiðlar hafa breytt heilmiklu um aðgang rannsækenda að umræðum og vanga-veltum, auk þess sem opinber umræða, fréttir og önnur gögn eru aðgengilegri á netinu en nokkru sinni fyrr. Batrinca og Treleaven (2015) segja fátt vera samfélagsmiðlum meira að umfangi og þau telja þá vera einn öflugasta vettvanginn til að greina mannlega hegðun, bæði einstaklinga og hópa. Samfélagsmiðlar eru að því leytnu ólíkir öðrum miðlum að þar getur hver sem er tjáð sig, birt og sett fram efni, skoðanir og umræður, ekki síst í lokuðum hópum þar sem fólk með sameiginleg áhugamál, hagsmuni eða tengsl af einhverju tagi getur skipst á skoðunum. Imran o.fl. (2015) fullyrða að samfélagsmiðlar geti veitt virka innsýn í samskipti sem eiga sér stað meðan tiltekið ástand, svo sem hörmungar, ganga yfir og því megi nýta þá til að fá einstaka vitneskju um það sem gerist meðan ástandið varir. Gagnaöflun á samfélagsmiðlum getur veitt umfangsmikil gögn og þau eru gjarnan tengd, óskipuleg og jafnvel takmörkuð, en samfélagsmiðlar eru líka nýr og spennandi rannsóknarvettvangur (Tang o.fl., 2014). Ein af takmörkunum gagna af þessu tagi er að þau eru ekki endilega stöðug. Höfundar geta eytt færslum eða breytt þeim hvenær sem er og því er ekki hægt að treysta á hrágögnin (Batrinca og Treleaven, 2015). Til að veða upp á móti þessu í þessari rannsókn voru færslur og umræður afritaðar og geymdar þar til umræða um viðkomandi póst hafði fjarað út. Við lokaúrvinnslu var leitað til upprunans og upphaflegi textinn borinn saman við afritin til að sannreyna niðurstöður.

Einn fjölmennasti og virkasti hópurinn á Facebook í umræðu um leikskólamála er Leikur og leikskólastarf þar sem 9000 leikskólakennarar, annað starfsfólk leikskóla og áhugafólk um leikskólastarf ræðir leikskólamála. Á fyrstu vikum Covid var umræðan í þessum hópi virk sem aldrei fyrr og þá gjarnan í kjölfar opinberrar umræðu um leikskóla og Covid eða ákvarðanatöku hverju sinni. Umræður í öðrum hópum á samfélagsmiðlum sem einnig tengjast leikskólum voru einnig virkar á þessum tíma en í hópnum Leikur og leikskólastarf er fólk með ólíkan bakgrunn og miklar líkur á að raddir allra hópa starfsfólks leikskóla hafi fengið að heyrast.

Gagnaöflun fólst annars vegar í því að skrá umræðuna í hópnum og greina hana en hins vegar voru rýnd opinber gögn sem kveiktu umræðuna hverju sinni, svo sem lög og regluverk, fundir almannavarna og umfjöllun í fjölmiðlum um leikskóla. Sú rýni hófst 25. mars 2020, þegar baráttan við Covid var rétt að hefjast og samkomubann hafði verið í gildi í

rúma viku. Gagna var aflað frá og með föstudeginum 13. mars 2020 en þá gáfu stjórnvöld út tilkynningu um samkomubann frá og með mánudeginum 16. mars 2020. Gagnaöflun náði fram á vorið 2021, í þann mund er öllum takmörkunum var aflétt innanlands. Gagnaöflunin varð sem sé mun lengri, tímafreakari og umfangsmeiri en hægt var að sjá fyrir.

Næsta skref í afmörkun gagna var að takmarka þau við þrjú tímabil þegar umræða starfsfólks leikskóla náði hámarki, gjarnan vegna ytri ákvarðana eða álitamála sem upp komu (tafla 1).

Tafla 1

Fyrsta skref í afmörkun gagna

Tímabil	Fjöldi færslna	Fjöldi ummæla
12. mars til 6. apríl 2020	37	1013
6. október til 13. nóvember 2020	6	446
27. febrúar til 12. maí 2021	18	877
Samtals	61	2336

Tímabilin þrjú sem valin voru til að vinna með.

Næsta skref fólst í að velja tvo pósta á hverju tímabili og voru þeir póstar sem fengu mest viðbrögð eða flest ummæli valdir úr (tafla 2). Tekið skal fram að umræða um póstana sem valdir voru náði yfir nokkurra daga tímabil.

Tafla 2

Annað skref í afmörkun gagna

Tímabil	Umræðuefni	Dagsetning	Fjöldi ummæla
12. mars til 6. apríl 2020	Smithætta	13.3	194
	Ekki rætt við starfsfólk	23.3	106
	Sóttvarnahlutverk leikskóla	13.3	69
	Forgangslistinn lengist	22.3	106
	Bréf frá almannavörnum og KÍ	25.3	50
	Skipulag leikskóla	16.3	45
6. október til 13. nóvember 2020	Ný reglugerð	13.11	120
	Smithætta	6.10	102
	Ný reglugerð	1.11	73
	Ný reglugerð	1.11	62

	Ný reglugerð	3.11	51
	Mismunandi reglur eftir aldri barna	1.11	38
27. febrúar til 12. maí 2021	Ný reglugerð	24.3	269
	Leikskólar opnir fyrir heilbrigðisstarfsfólk	24.3	251
	Verum jákvæð	24.3	65
	Opnarnir leikskóla	24.3	64
	Heilsa starfsfólks eftir bólusetningar	6.5	63
	Stytttra sumarleyfi leikskóla-barna	12.5	46

Sex umfangsmestu póstarnir á hverju tímabili.

Gögn úr skjalaúrvinnslunni voru afmörkuð við þau tímabil sem tengjast póstum sem unnið var með. Til að mæta siðferðilegum kröfum upplýsti höfundur hópinn með innleggi sem greindi frá rannsókninni. Fólk var gefinn kostur á að innlegg þess yrðu tekin úr gagnabankanum og í þeim tilvikum þar sem líkur voru á að tilvitnanir mætti rekja til einstaklinga gáfu viðkomandi leyfi fyrir notkun þeirra í rannsókninni.

Úrvinnsla gagna

Gögn af samfélagsmiðlum voru greind eftir viðmiðum Tang o.fl. (2014). Þau áréttu mikilvægi þess að leggja vinnu í að hreinsa gögnin (e. data cleaning) og taka burt það sem ekki snýr beint að markmiðum rannsóknar. Næsta skref var þá að tengja sambærilega pósta saman (e. data integration) og þriðja skrefið (e. data reduction) var að draga efnið saman áður en fjórða stigi væri náð, að umbreyta gögnunum (e. data transformation) eða leita uppi þemu og tengingar, draga saman og flokka. Orðræðugreining fylgdi hefðum aðferðarinnar þar sem texti var valinn, afritaður, lesinn yfir á gagnrýninn hátt, endurskoðaður og kóðaður áður en hann var greindur (Gill, 2000). Greining orðræðu dró fram það sem Ingólfur Ásgeir Jóhannesson (2006) kallar þrástef, endurtekin viðhorf, hugmyndir eða tilfinningar sem eru ráðandi í orðanotkun, hugtökum, lýsingum og myndlíkingum, svo dæmi sé tekið. Það var fljótt ljóst að orðræðan í gögnunum snerist ekki bara um orð og setningar heldur svo miklu meira. Fólk setti inn fjölbreytt tilfinningatákn (emoji), alls konar merki og skilti, jarm (meme), hreyfimyndir (gif) og tengla inn á tónlist á Youtube. Ekki var gerð tilraun í þessari rannsókn til að lesa í sjálfgefnu táknin sem hægt er að setja á pósta og svör. Titill greinarinnar er tilvitnun sótt í eina athugasemd í gögnunum „Ætli þetta sé ekki örugglega prentvilla?“ og er eitt af mörgum dæmum um að fólk efaðist um að það sem það las eða heyrði væri rétt skilið.

NIÐURSTAÐA OG UMRÆÐUR

Niðurstöður eru byggðar á greiningu orðræðu starfsfólks leikskóla um hlutverk leikskóla á tímum Covid. Helstu þrástefin í orðræðunni voru fjögur og þau má sjá í töflu 3.

Tafla 3

Þrástefin fjögur, birtingarmyndir og samantekt

Þrástef	Birtingarmyndir	Samantekt
Smithætta – Líðan	Hræðsla Kviði Óvissa	Áberandi var ótti við að smitast í vinnunni eða bera smit heim. Starfsfólk var hrætt og óöruggt en umræðan hélt áfram út tímabilið, þar sem fram komu tilfinningar eins og reiði, pirringur, vonbrigði, sárindi, uppgjöf og þreyta.
Vanþekking stjórnvalda og annarra á starfsemi leikskóla	Óvissa	Margt var óljóst og ríkti óvissa um túlkun og framkvæmd fyrirmæla frá stjórnvöldum. Það kom fram að stjórnvöld og aðrir hefðu ekki nægan skilning á starfsaðstæðum í leikskólum.
Virðingarleysi við starfsfólk leikskóla	Virðingarleysi	Starfsfólk leikskóla upplifði virðingarleysi og taldi að störf sín væru ekki metin að verðleikum. Það kom fram að stjórnvöld litu á leikskólustarfsemi sem barnagæslu og horft væri fram hjá öðru.
Virðingarleysi við starfsemi leikskóla	Kaldhæðni	Kaldhæðni var áberandi í umræðunni, sérstaklega þegar kom að ákvörðunum stjórnvalda um leikskóla og umræðunni um skólana.

Yfirlitið sýnir hvernig hvert þrástef birtist í rannsókninni og hversu mikil áhrif þessir þættir höfðu á upplifun og líðan starfsfólks í leikskólum á tímum heimsfaraldursins. Niðurstöðurnar eru settar fram í tímaröð fremur en að láta þrástefin leiða framsetninguna. Ytri ákvarðanir og umræða höfðu bein áhrif á viðbrögðin á samfélagsmiðlum og tímalínan ræður því miklu um það hver þrástefin eru og hvernig þau birtast.

Við upphaf Covid

Föstudaginn 13. mars birtist frétt um ellefuleytið þess efnis að leikskóla hefði verið lokað vegna smits (Andri Yrkill Valsson, 2020). Í hádeginu var gefin út tilkynning um samkomubann sem tæki gildi eftir helgina og myndi standa í fjórar vikur. Þar kom fram að „Leikskólum er heimilt, samkvæmt nánari ákvörðun sveitarfélaga, að halda uppi leikskólustarfi að þeim skilyrðum uppfylltum að börn séu í sem minnstum hópum og aðskilin eins og kostur er“ (Auglýsing um takmörkun á samkomum vegna farsóttar nr. 217/2020). Þegar leið á daginn mætti heilbrigðisráðherra í viðtal og sagði: „Ef við lokum leikskólum þá þurfa börnin að vera einhvers staðar“ (Svandís Svavarsdóttir, 2020).

Rétt eftir kvöldmat setti leikskólakennari póst á Facebook sem fékk 194 ummæli: „Hefur sóttvarnarlæknir einhverstaðar sagt frá því hvernig læknávisindin skýra það út að starfsfólk leikskóla og grunnskóla muni síður smitast en framhaldsskólakennarar?“ Ekki var óalgengt að sjá viðbrögð á borð við: „Þetta er fáránlegt“, „er þetta pottþétt svona?“ eða „ég bara skil ekki hvernig þetta á að gerast“. Kaldhæðni var áberandi í umræðunni allan tímann, eins og sjá má hér: „Fyrir utan það að við veikjumst auðvitað ekki, við erum leikskólastarfsmenn, ekki manneskjur“ og hér: „Hefur einhver hugsað út í það að vera með börnin aðskilin á leikskólanum? Það er svo ótrúlega mikið pláss sem börnin hafa 😞.“ Starfsfólk reyndi að setja reglurnar í samhengi við aðstæður á vettvangi:

Mér skilst að það eigi að vera tveir metrar milli einstaklinga. Í dag náði ég ekki að koma í veg fyrir að eitt barn sleikti annað. Ég spyr „hvað varstu að gera?“ Barnið sagði „Ég er hundur.“ Gangi okkur vel.

Ég skal standa mína vakt allan daginn alla daga ef öryggi mitt er tryggt eins og hægt er. Eins og staðan er núna veit ég bara að það er ætlast til að ég mæti til vinnu í nánú samneyti við börn, foreldra og aðra kennara. Mér bara má finnast það óhuggulegt.

Óttinn við að smitast í vinnunni eða bera smit heim var mikill og tveimur erlendum greinum var deilt í hópnum þar sem fram kom að börn gætu sýkst og verið smitberar (Molteni, 2020; Salo, 2020). Einnig lýstu skrif margra því að þeim fannst vegið að menntunarhlutverki leikskóla, eins og sjá má á þessum ummælum: „Mér sviður þegar fólk lítur svo á að faglegt starf í leikskólum sé bara barnagæsla og hunsar mikilvægi sérfræðiþekkingar og reynslu af því starfi.“

Hinn 23. mars 2020 tók ný reglugerð gildi (Auglýsing um takmörkun á samkomum vegna farsóttar nr. 243/2020) og þá birti kennari póst:

Nú er mikil óánægja á mínum leikskóla um hvað lítið er talað um starfsmenn leikskóla og áhrif á þá í sambandi við Covid-19. Alltaf talað um börnin og að veiran hafi lítil áhrif á þau og því ekkert mál að hafa leikskólana opna. Aldrei minnst á kennarana. Hertar aðgerðir en leikskólar ennþá opnir. Við erum í framlínunni og eigum við að vera fórnarkostnaður sem skiptir engu máli? Ekkert rætt um eldri kennara eða kennara með undirliggjandi sjúkdóma. Skil að leikskólar þurfi að vera opnir en kennarar hafa algjörlega gleymst í umræðunni. Hvernig er umræðan á ykkar leikskóla?

Fleiri tóku undir þetta: „Sammála ekkert rætt um starfsmenn,“ og annar sagði að þetta væri „mjög sorglegt“. Umræðan um hættuna á að smitast og upplifun virðingarleysis var fyrirferðarmikil þennan dag og kristallast í eftirfarandi orðum: „Manni finnst maður eitt-hvað svo lítils virði sem starfsmaður í framlínunni.“

Vissra mótsagna og togstreitu gætti í umræðunni þennan dag þar sem fólk ræddi bæði ótta við að smitast og virðingarleysi en var svo líka stolt af því að geta lagt sitt af mörkum:

Ekki misskilja mig ég er mjög stolt af því að gera það sem ég get en auðvitað er maður hræddur, kemur heim til sín eftir þessa daga og hugsar hvort maður sé að koma með smit inn á heimilið þennan daginn. Held mínu barni úr skóla en er samt að leggja hann í smá „hættu“ á hverjum degi vegna vinnunnar minnar.

Kjarninn í athugasemdum var að þeim sem tjáðu sig þótti lítið sem ekkert talað um starfsfólk leikskóla og aðstæðurnar sem það var í. Sveitarfélögin settu sínar reglur um starfið í skólanum í samkomubanni og þær voru ólíkar eftir sveitarfélögum. Þessi munur var ræddur og fór misvel í þá sem tjáðu sig, og þá fylgdu umræður um mismunun í kjölfarið.

Margt var óljóst og af athugasemdum má sjá að það ríkti óvissa um túlkun og framkvæmd fyrirmæla frá stjórnvöldum. Í einum ummælum stóð: „það þarf bara skýrar reglur! mér finnst þetta allt svo óljóst hvernig á að vinna í leikskóla á þessum tímum“.

Staðan var yfirleitt sú að í leikskólunum var reynt að fara eftir reglunum, skilja hvað þær þýddu og hvernig mætti mæta þeim og verkefnin voru mörg og margvísleg.

Finna má dæmi um öll þemun fjögur í umræðunni þessa daga, starfsfólk óttaðist smit og fannst það vera ósýnilegt, jafnvel vanrækt, sem endurspeglast í því að það upplifir tiltekið virðingarleysi við bæði starfsfólk og starfsemi leikskóla. Reglur þóttu líta fram hjá því hvernig aðstæður væru í leikskólunum og það var tekið sem dæmi um vissa vanþekkingu á starfi og aðstæðum í leikskólum.

Að hausti á fyrsta ári Covid

Á öðru tímabili gagnaöflunar breyttust viðmið um samkomubann, faraldurinn var í örum vexti, þrjár stórar hópsýkingar í gangi og brösuglega gekk að ná tókum á ástandinu enda veirustofninn talinn meira smitandi en áður. Settar voru harðar reglur sem gilda áttu í tvær til þrjár vikur (Anna Sigríður Þráinsdóttir, 2020; Reglugerð um takmörkun á skólastarfi vegna farsóttar nr. 1060/2020). Póstarnir tveir sem unnið er með hér snerust báðir um reglugerðina og voru nokkur atriði sem fólk þurfti að ræða. Það fyrsta var bann við að starfsfólk færi á milli svæða: „Mig langar að trúa því að þetta séu mistök,“ skrifaði einhver og annar benti á að aðstæður hreinlega leyfðu ekki þessar hörðu reglur: „Það er frábært þegar plássið og fjöldi klósetta leyfir svona sóttvarnarhólf án þess að þurfa að fækka börnum á deild. Óskandi að allir byggju við það.“ Annað atriðið var krafa um grímunotkun: „Já eins og það sé verið að herða grímuskyldu inná deildum með börnum, hljóta að vera mistök“ og annar bætti við: „Annað eins hefur nú gerst hjá þeim.“ Margir voru efins um hugmyndir um grímunotkun innan um börnin, sérstaklega þau yngri:

Ég held að það sé óraunhæft að nota grímur í öllu leikskólastarfi þó hægt sé að grípa til þeirra í einstaka aðstæðum. Það er lagt að okkur úr öllum áttum að halda fullri þjónustu og þá er afar erfitt að skipta í hólf svo eitthvert gagn sé að.

„Börn kippa sér ekkert upp við þetta,“ sagði einn um grímunotkun starfsfólks og benti þannig á að sumt væri hægt þó það hefði aldrei verið gert áður og óttinn við hið óþekkta mögulega óþarfur. Umræðan einkenndist einnig af spurningum um útfærslur, ráðleggingar og útskýringar. Hópurinn notaði miðillinn (Facebook) til að ræða efasemdir og kvíða, skiptast á ráðum og finna saman lausnir eða bara til að fá að blása. Hópurinn Leikur og leikskólustarf varð því einn vettvangurinn fyrir starfsfólk leikskóla til að komast í gegnum Covid-tímann.

Seinni pósturinn sem unnið var úr á þessu tímabili snerist um smithættu starfsfólks og þá hvernig það gæti mögulega smitast af samstarfsfólki eða foreldrum, ekki síður en börnum.

Prásteffin voru þau sömu. „Var Þórólfur ekki að segja að börn í leik og grunnskóla smiti eiginlega ekki?“ og annar sagði: „Mér finnst þetta ekki nægilega skýrt.“ Starfsfólk var hrætt og óöruggt en líka stolt af að geta lagt sitt af mörkum og hafði áður upplifað að viðmið um leikskólastarf féllu illa að starfsaðstæðum í leikskólunum ef þá ekki gleymdist alfarið að nefna leikskólann. Formaður FL (Haraldur Freyr Gíslason, 2020) hefur bent á að umræðan hafi tilhneigingu til að einblína á þjónustuhlutverk leikskóla og fagleg umræða eigi þá undir högg að sækja. Lagalegt hlutverk leikskóla er uppeldi, umönnun og menntun barna og eina þjónustuhlutverkið skilgreint í lögum er þjónusta við börn (lög nr. 90/2008). Án efa má færa rök fyrir því að ákjósanlegast sé að þetta tvennt fari saman en í það minnsta er mikilvægt að faglegt hlutverk leikskóla vegi þungt og málin séu að minnsta kosti rædd svo menntun og velferð barna vegi þyngra en hagsmunir foreldra eða atvinnulífs. Baráttan við Covid var fordæmalaus og fólk gerði sitt besta í ómögulegum aðstæðum en starfsfólkið sem tók þátt í umræðunum sem hér eru til skoðunar upplifði að fram hjá því væri litið. Ein ummælin lýsa þessu vel: „Enn og aftur kemur upp villa í reglugerðunum sem veldur óþarfa áhyggjum í leikskólum. Það hefði verið mjög undarlegt að létta aðferðir sums staðar en þýngja leikskólum umfram það sem hefur verið.“ „Hjá okkur er til dæmis bara eitt starfsmannaklósett,“ útskýrir starfsmanneskja og önnur svarar:

Ég skil ekki af hverju er ekki gripið aftur til þessara takmarkana. Mér finnst að heilsa okkar og barnanna ætti að vera ofar öllu. Þó að börn virðist almennt ekki veikjast alvarlega þá eru dæmi um hið gagnstæða og eins alvarlegar afleiðingar.

Enn má sjá þemun fjögur skína í gegn, fólk hefur áhyggjur af smithættu og upplifir að horft sé fram hjá þeirri hættu sem starfsfólk leikskóla bjó við í vinnunni, það finnur fyrir vanþekkingu á starfi leikskóla og upplifir vanvirðingu þegar gleymist að ræða leikskólana eða þeir eru settir undir sama hatt og önnur skólastig þó að aðstæður séu ekki sambærilegar.

Að vori árið eftir að Covid hófst

Vorið 2021 var liðið meira en ár af sambúðinni við Covid. Margt var að gerast í samfélaginu og enn meira smitandi afbrigði í gangi. Hinn 24. mars tóku harðar sóttvarnareglur gildi (Stjórnarráð Íslands, 2021). Þar kom fram að allir skólar nema leikskólar skyldu hafa lokað fram yfir páska. Í reglugerðinni stóð að börn yngri en 2015 (leikskólabörnin) væru ekki undanþegin reglum en því var breytt þegar leið á daginn, sama á við um frétt sem höfundur hlóð niður af mbl.is með fyrisögninni *Staðnám óheimilt á öllum skólastigum*. Hún hvarf af vef og var leiðrétt eftir á í *Staðnám einungis heimilt í leikskólum* (2021). Ef tímalínunni þennan dag er fylgt átti fyrst að loka öllum skólum, svo voru leikskólabörn undanþegin reglum þegar þau voru í leikskóla, og svo voru viðmiðin vikkuð fyrir þau almennt. „Þetta er svo mikið rugl,“ stóð í ummælum í Facebook-hópnum. Rétt er að minna á að leikskólastarfsfólk var bóluset tveimur mánuðum eftir þetta. Umræða starfsfólks var fjörug þennan dag og fór á flug um kvöldið:

Þórólfur sagði rétt í þessu að það væri mikilvægt að halda leikskólum opnum svo heilbrigðisþjónustan geti haldist. Enn og aftur er litið á okkur sem gæsluvöll. Þorri leikskólakennara og starfsfólks í leikskólum er með börn í grunnskólum og börn frá 6-10 ára eru varla ein heima, en ekki er spurt að því. ...virðing fyrir stéttinni er engin hjá yfirvöldum (að mínu mati).

Flestu leikskólafólki þótti einkennilegt að leikskólinn var gjarnan meðhöndlaður öðruvísi en hin skólastigin og undrun sætti að gæsluhlutverk skóla á tímum Covid skyldi ekki ná líka til yngstu barna í grunnskólum. Það er nokkuð ljóst að yngri börn eru ekki skilin eftir heima á meðan foreldrar sinna vinnu og skólar eru því mikilvægir fyrir foreldra í því tilliti. Í rannsóknum Jóhönnu Einarasdóttur (2004, 2007) kemur fram að leikskólar eru um margt ólíkir grunnskólum, bæði hvað varðar aðstæður og væntingar. Þegar umræða sýnir að minni væntingar eru um menntun barna í leikskólum en grunnskólum í tilvikum þar sem sömu rök gilda upplifir leikskólafólk vanvirðingu við menntunarhlutverk leikskóla. Dæmin eru mýmörg. Það dytti sjálfsgagt fáum í hug að krefjast þess að yngsta stig grunnskóla byði upp á möguleika á sólarhringsstarfsemi, eins og kom upp í umræðunni um leikskóla á einum tímamarki (Þórdís Arnljótsdóttir, 2021). „Enn einu sinni nýtur atvinnulífið vafans fram yfir leikskólaborn og leikskólastarfsfólk. Hvað annað er nýtt?“ stóð í einum ummæluunum og önnur sögðu leikskólastarfsfólk vera „barnapiur fyrir tannhjól atvinnulífsins“. „Kalt mat að leik- og grunnskólakennurum sé fórnandi til þess að halda hjólum atvinnulífsins gangandi,“ sagði í einum ummælum. Orðið *fórn* kom fyrir í nokkrum ummælum en einnig voru fleiri ummæli þar sem mátti greina svipaða merkingu, svo sem að starfsfólki væri hent fyrir ljónin, heilsa þess skipti ekki máli og fleira þvíumlíkt. Ummælin sýndu að fólki þótti störf þess ekki metin að verðleikum: „Leikskólar hafa staðið vaktina allt árið og svo er ekki lokað þessa nokkra daga fyrir páska!“ Viðkomandi endaði á að segja það móðgun að það hefði ekki verið talað um leikskólastigið á upplýsingafundinum. Þeim sem tjáðu sig þótti þeir ekki hafa rödd „Veistu, það skiptir bara engu máli hvað maður segir, það verður ekki hlustað hvort sem er. Sáum þetta bara mjög skýrt í hinum bylgjum.“ Fleiri tóku í sama streng: „Ég hef upplifað leikskólastigið sem 2. flokks menntastofnum sl. ár. Annað hvort loka öll skólastigin eða engin. Skil ekki svona bull.“ Hér kristallast margt það sem áður hefur komið fram og endurspeglar viðhorf til leikskóla og aðstæður sem starfsfólk bjó við á meðan Covid gekk yfir.

Rétt er að áréttu að gögnin sýna vissa jákvæðni hjá sumu starfsfólki þótt annað væri hrætt og kvíði. Þessi jákvæðni hélst út tímabilið hjá ákveðnum hópi en úr henni dró eftir því sem á leið og undir lokin voru neikvæðar tilfinningar ríkjandi; reiði, pirringur, vonbrigði, sárindi, uppgjöf og þreyta. Einnig má sjá, ef vel er að gáð, að orðaval og innlegg verða sterkari og beinskeyttari eftir því sem líður á Covid-tímabilið. Á öllum tímabilunum þremur má sjá að leikskólafólk óttast smit, telur það ríkjandi tilhneigingu að horft sé fram hjá menntahlutverki leikskóla þegar á reynir, því finnst starfinu ekki alltaf sýnd nægileg virðing og það upplifir að fólk utan skólanna hafi ekki nægan skilning á starfinu sem þar fer fram.

LOKAORÐ

Covid-tímabilið var, eins og oft er haft á orði, fordæmalaust tímabil, tímabil sem hefði þurft að fylgja betur og markvissar eftir með rannsóknum að frumkvæði stjórnvalda. Færa má fyrir því rök að stjórnvöld og aðrir þeir sem að opinberu umræðunni komu hefðu getað staðið sig betur þegar kom að leikskólunum á Covid-tímanum og sagan sem rakin er hér að framan sýnir að ekkert af þessum þrástefjum er nýtt í reynslu leikskólastarfsfólks.

Börn, sérstaklega yngstu börnin, hafa veika rödd í íslensku samfélagi og því er ábyrgð full-orðinna á að gæta hagsmuna þeirra mikilvæg. Vissulega var hagur barna hafður að leiðarljósi á Covid-tímabilinu, en eins og formaður FL, Haraldur Freyr Gíslason (2020), hefur bent á er eina þjónustuhlutverk leikskóla við börnin og mikilvægt að standa vörð um menntahlutverk leikskóla. Niðurstöðurnar sýna að umræða um leikskóla fer á stundum fram utan við skólana og án fagfólksins. Þetta þarf að breytast, samfélagið þarf að viðurkenna leikskólafólk sem viðmælendur og sérfræðinga í málum sem snúa að leikskólum. Til að samræðan skili tilætluðum árangri verða yfirvöld að viðurkenna menntunarhlutverk leikskólans, ekki bara í orði heldur einnig á borði. Menntahlutverkið þarf að vera í brenni-depli í öllum ákvörðunum tengdum leikskólum og þjónustuhlutverk hans einskorðað við börnin.

Niðurstöðurnar benda til þess að skilningur stjórnvalda á starfsemi og aðstæðum í leikskólum gæti verið dýpri. Það er mikilvægt að stefnumótun og ákvarðanir um leikskóla séu í samræmi við raunveruleikann á vettvangi og hagur barna og starfsaðstæður starfsfólks séu leiðarljós. Síðustu misserin hafa sveitarfélög gert breytingar á rekstri með einmitt þetta í huga og gjarnan mætt mótspyrnu, til dæmis foreldra og atvinnulífs. Það verður áhugavert að fylgjast með hvort þær breytingar verða til góðs fyrir leikskólustarf í landinu eður ei.

HEIMILDIR

- Almannavarnir. (2020a, 28. febrúar). *Fyrsta tilfelli COVID-19 kórónaveiru greinist á Íslandi – hættustig almannavarna virkjað*. <https://www.almannavarnir.is/frettir/fyrsta-tilfelli-covid-19-koronaveiru-greinist-a-islandi-haettustig-almannavarna-virkjad/>
- Almannavarnir. (2020b, 13. mars). *Samkomubann vegna COVID-19 tekur gildi 16. mars 2020*. <https://www.almannavarnir.is/frettir/samkomubann-vegna-covid-19-tekur-gildi-16-mars-2020/>
- Almannavarnir. (2023, 23. mars). *Óvissustigi almannavarna vegna Covid-19 aflýst*. <https://www.almannavarnir.is/frettir/ovissustigi-almannavarna-vegna-covid-19-aflyst/>
- Andri Yrkill Valsson. (2020, 13. mars). *Leikskóla í Mosfellsbæ lokað vegna covid-19 smits*. RÚV. <https://www.ruv.is/frettir/innlent/leikskola-i-mosfellsbae-lokad-vegna-covid-19-smits>
- Ang, L. (2014). Preschool or prep school? Rethinking the role of early years education. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 15(2), 185–199. <https://doi.org/10.2304/ciec.2014.15.2.185>
- Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Eygló Björnsdóttir. (2016). Sumarlokun leikskóla: Áhrif á starf og starfsaðstæður. *Netla – Veftímarit um uppeldi og menntun*. <https://ojs.hi.is/index.php/netla/article/view/2386/1271>
- Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Eygló Björnsdóttir. (2017). Aukið álag og áreiti: Áhrif efna-hagshrunsins á leikskólustarf. *Netla – Veftímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2017.2>
- Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Guðrún Hafdís Óðinsdóttir. (2000). Barnaverndarfélag Akur-eyrar. Óbirt bakkalárverkefni við Háskólann á Akureyri.

- Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Jórunn Elíddóttir. (2023). Með börnin heima í samkomubanni: Viðtöl við foreldra. Reynsla og upplifun foreldra leikskólabarna. *Netla – Veftímarit um uppeldi og menntun*. <https://doi.org/10.24270/netla.2023/11>
- Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Kristín Dýrfjörð. (2022a). Dora's doll got sick – preschool children's wellbeing and play during the COVID-19 crisis. Í L. Henderson, H. Ebrahim og K. Bussey (ritstjórar), *Early childhood education and care in a global pandemic: How the sector responded, spoke back and generated knowledge* (bls. 17–29). Routledge.
- Anna Elísa Hreiðarsdóttir og Kristín Dýrfjörð. (2022b). Preschool staff perceptions of leader capabilities during COVID-19 early stage in Iceland. *Journal of Childhood, Education & Society*, 3(1), 74–85. <https://doi.org/10.37291/2717638X.202231160>
- Anna Mjöll Guðmundsdóttir. (2021, 18. nóvember). *Til foreldra leikskólabarna – versta staða leikskóla í 30 ár – hvernig náum við jafnvægi?* Fyrstu fimm. <https://fyrstufimm.is/til-foreldra-leikskolabarna-versta-stada-leikskola-i-30-ar-hvernig-naum-vid-jafnvaegi/>
- Anna Sigríður Þráinsdóttir. (2020). *Þórólfur hvetur til að aðgerðir verði hertar*. RÚV. <https://www.ruv.is/frettir/innlent/2020-10-29-thorolfur-hvetur-til-ad-adgerdir-verdi-hertar>
- Arna H. Jónsdóttir og Coleman, M. (2014). Professional role and identity of Icelandic preschool teachers: Effects of stakeholders' views. *Early Years*, 34(3), 210–225. <https://doi.org/10.1080/09575146.2014.919574>
- Auglýsing um takmörkun á samkomum vegna farsóttar nr. 217/2020.
- Auglýsing um takmörkun á samkomum vegna farsóttar nr. 243/2020.
- Batrinca, B. og Treleaven, P. C. (2015). Social media analytics: A survey of techniques, tools and platforms. *AI & Society*, 30(1), 89–116. <https://doi.org/10.1007/s00146-014-0549-4>
- Björg Sigurvinsdóttir. (2009). Barnvænt samfélag: Snúum bókum saman. *Skólavárðan*, 9(1), 20. <https://timarit.is/page/6663671#page/n19/mode/2up>
- Bryndís Elfa Valdimarsdóttir og Sigurbjörg Rún Jónsdóttir. (2011). *Viðtalsrannsókn: Skólastjórar leik- og grunnskóla á Akureyri*. Skóladeild Akureyrar.
- Candrasari, Y. (2020). Mediated interpersonal communication: A new way of social interaction in the digital age. *Proceedings of the 2nd International Media Conference 2019 (IMC 2019)*. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200325.041>
- Eiður Þór Árnason. (2021, 19. apríl). *Leikskólakennarar muni sennilega ganga fyrir í bólu-setningu*. Vísir. <https://www.visir.is/g/20212098814d/leik-skola-kennarar-muni-sennilega-ganga-fyrir-i-bolu-setningu>
- Erla María Markúsdóttir. (2022, 31. desember). *Endalok COVID-19 – Eða hvað?* Kjarninn. <https://kjarninn.is/skyring/endalok-covid-19-eda-hvad/>
- Fenton, A. og Procter, C. (2019). *Studying social media communities: Blending methods with netnography*. Sage Research Methods. <https://doi.org/10.4135/9781526468901>
- Gill, R. (2000). Discourse analysis. Í M. W. Bauer og G. Gaskell (ritstjórar), *Qualitative researching with text image and sound: A practical handbook* (bls. 172–190). Sage.
- Guðmundur Þorláksson. (1974). Barnavinafélagið Sumargjöf 50 ára 1924 apríl 1974. Barnavinafélagið Sumargjöf.
- Hagstofa Íslands. (e.d.). *Starfsfólk í leikskólum eftir menntun 2023*. https://px.hagstofa.is/pxis/pxweb/is/Samfelag/Samfelag__skolamal__1_leikskolastig__1_IsStarfsfolk/SKO01303.px

- Hagstofa Íslands. (2019, 18. október). *Menntuðum leikskólakennurum fækkar*. <https://hagstofa.is/utgafur/frettasafn/menntun/born-og-starfsfolk-i-leikskolum-2018/>
- Haraldur F. Gíslason. (2013, 6. febrúar). *Fyrir krakka með hár, kalla með skalla og allt þar á milli*. Vísir. <https://www.visir.is/g/2013702069941/fyrir-krakka-med-har-kalla-med-skalla-og-allt-thar-a-milli>
- Haraldur F. Gíslason. (2017, 20. október). *Árlegur starfstími barna í leikskólum er of langur*. Vísir. <https://www.visir.is/g/2017171029936/arlegur-starfstimi-barna-i-leikskolum-er-of-langur>
- Haraldur Freyr Gíslason. (2020, 7. desember). *Fyrsta skólastigið en ekki þjónustugíð*. Vísir. <https://www.visir.is/g/20202046678d/fyrsta-skola-stigid-en-ekki-thjonustu-stigid>
- Haraldur F. Gíslason. (2023, 18. janúar). *Öll vötn falla til Hafnarfjarðar*. Vísir. <https://www.visir.is/g/20232366324d/oll-votn-falla-til-hafnar-fjardar>
- Helena Bjarndís Bjarnadóttir. (2021). *Áhrif Covid-19 á líðan og störf kennara í grunnskólum Reykjanesbæjar* [meistaraverkefni, Háskólinn á Bifröst]. <https://hdl.handle.net/1946/40590>
- Hjördís Sigursteinsdóttir. (2010). Líðan og heilsa starfsfólks sveitarfélaga á tímum efnahagsþrenginga: Skiptir félagslegur stuðningur máli? Í Helga Ólafs og Hulda Proppé (ritstjórar), *Rannsóknir í félagsvísindum XI* (bls. 80–89). Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Imran, M., Castillo, C., Diaz, F. og Vieweg, S. (2015). Processing social media messages in mass emergency: A survey. *AMC Computer Surveys*, 47(4), 1–38. <https://doi.org/10.1145/2771588>
- Ingibjörg Ósk Sigurðardóttir og Svava Björg Mörk. (2020). Kófið og leikskólinn: „Þetta var mögnuð „tilraun“ til að sjá gæðastarf verða til við skritnar aðstæður“. *Sérrit Netlu 2020 – Menntakerfi og heimili á tímum COVID-19*. <https://doi.org/10.24270/serrit-netla.2020.20>
- Ingólfur Ásgeir Jóhannesson. (2006). Leitað að mótsögnum: Um verklag við orðræðugreiningu. Í Rannveig Traustadóttir (ritstjóri), *Fötlun: Hugmyndir og aðferðir á nýju fræðasviði* (bls. 178–195). Háskólaútgáfan.
- Jóhanna Einarsdóttir. (2004). Tvær stefnur: Tvenns konar hefðir í kennslu ungra barna. *Uppeldi og menntun*, 13(2), 57–78. <https://timarit.is/page/4847444#page/n58/mode/2up>
- Jóhanna Einarsdóttir. (2007). *Lítill börn með skólatöskur: Tengsl leikskóla og grunnskóla*. Háskólaútgáfan; Rannsóknarstofa í menntun ungra barna.
- Kennarasamband Íslands. (2022, 2. desember). *Stjórn FL fagnar styttri dvalartíma leikskólabarna í Reykjavík*. <https://www.ki.is/um-ki/utgafa/frettir-og-pistlar/frettir/2022/stjorn-fl-fagnar-skrefi-borgarinnar-i-att-ad-stytttri-dvalartima-leikskolabarna/>
- Kozinets, R. V. (2002). The field behind the screen: Using netnography for marketing research in online communities. *Journal of Marketing Research*, 39(1), 61–72. <https://doi.org/10.1509/jmkr.39.1.61.18935>
- Kristín Clausen. (2016, 7. september). *Ástandið á leikskólunum svipað og fyrir hrún. Erfitt að ráða í lausar stöður*. DV. <https://vefsafn.is/is/20160907080130/http://www.dv.is/frettir/2016/9/7/astandid-leikskolonum-svipad-og-fyrir-hrun/>

- Kristín Dýrfjörð og Anna Elísa Hreiðarsóttir. (2020). Keeping preschools open during COVID-19: The employees' perspective. *Sodobna pedagogika/Journal of Contemporary Educational Studies*, 71(4), 206–222. <https://www.sodobna-pedagogika.net/en/archive/load-article/?id=1777>
- Lög um leikskóla nr. 90/2008.
- Mennta- og menningarmálaráðuneytið. (2011). *Aðalnámskrá leikskóla*. https://www.stjornarradid.is/media/menntamalaraduneyti-media/media/forsidumyndir/lokadrog-leiksk_vefur.pdf
- Molteni, M. (2020, 7. mars). *Kids can get covid-19. They just don't get that sick*. Wired. https://www.wired.com/story/kids-can-get-covid-19-they-just-dont-get-that-sick/?fbclid=IwAR3Pf_N1wDE0cS0k2OrWzOaOAKp3KWN-o-8XREI018htxqSvjWjnKmZ-aHY
- Reglugerð um takmörkun á skólasterfi vegna farsóttar nr. 1060/2020.
- Rogošić, S., Maskalan, A. og Jurki, A. (2020). What are the key roles of education? *JAHN*, 11(2), 445–465. <https://doi.org/10.21860/j.11.2.7>
- Salo, J. (2020, 2. mars). *Ex-CDC head Tom Frieden says kids may be secret coronavirus carriers*. New York Post. https://nypost.com/2020/03/02/ex-cdc-head-tom-frieden-says-kids-may-be-secret-coronavirus-carriers/?fbclid=IwAR2K3Jww3XWjN39PNTTsFIL_jP7rOrY5BRN0wvgyOGC3uwKeRbsM6Raetc
- Samtök atvinnulífsins. (2002, 13. desember). *Óþægindi vegna starfsdaga í skólum*. <https://www.sa.is/frettatengt/frettir/othaegindi-vegna-starfsdaga-i-skolum>
- Samtök atvinnulífsins. (2017, 16. maí). *Leikskóli frá níu mánaða aldri*. <https://www.sa.is/frettatengt/frettir/leikskoli-fra-niu-manada-aldri>
- Samtök atvinnulífsins. (2020, 16. janúar). *Stytttri opnunartími leikskóla í Reykjavík vanhugsadur*. <https://www.sa.is/frettatengt/frettir/stytttri-opnunartimi-leikskola-i-reykjavik-vanhugsadur>
- Schachter, R. E., Jiang, Q., Piasta, S. B. og Flynn, E. E. (2022). “We’re more than a daycare”: Reported roles and settings for early childhood professionals and implications for professionalizing the field. *Early Childhood Education Journal*, 50, 1183–1196. <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01252-8>
- Sigurlína Davíðsdóttir, Guðný Guðbjörnsdóttir, Anna Kristín Sigurðardóttir, Arna H. Jónsdóttir, Börkur Hansen, Ólafur H. Jóhannsson og Steinunn Helga Lárusdóttir. (2012). Efnahagshrunið og skólasterf í tveimur íslenskum sveitarfélögum: Skólakreppa? *Ráðstefnurit Netlu – Menntakvika 2012*. <https://hdl.handle.net/1946/14581>
- Sonja Ýr Þorbergsdóttir. (2023, 25. maí). *Birtir launaseðla leiðbeinenda á leikskólum – „Gætuð þið lifað af á þessum launum?“* DV. <https://www.dv.is/frettir/2023/05/25/birtir-launasedla-leidbeinenda-leikskolum-gaetud-thid-lifad-af-thessum-launum/>
- Staðnám einungis heimilt í leikskólum*. (2021, 24. mars). Mbl.is. https://www.mbl.is/frettir/burdargrein/2021/03/24/stadnam_einungis_heimilt_i_leikskolum/
- Stjórarráð Íslands. (e.d.). *Leikskólar*. <https://www.stjornarradid.is/verkefni/menntamal/leikskolar/>
- Stjórarráð Íslands. (2020, 15. mars). *Sameiginleg yfirlýsing vegna áhrifa COVID-19 á skólasterf*. <https://www.stjornarradid.is/efst-a-baugi/frettir/stok-frett/2020/03/15/Sameiginleg-yfirlýsing-vegna-ahrifa-COVID-19-a-skolastarf/>

- Stjórnarráð Íslands. (2021, 24. mars). *COVID-19: Stórhertar sóttvarnaaðgerðir taka gildi á miðnætti – fjöldatakmörk 10 manns*. <https://www.stjornarradid.is/efst-a-baugi/frettir/stok-frett/2021/03/24/COVID-19-Storhertar-sottvarnaadgerdir-taka-gildi-a-midnaetti-fjoldatakmork-10-manns/>
- Svandís Svavarsdóttir. (2020, 13. mars). *Reykjavík síðdegis – Ef við lokuðum leikskólunum þá þurfa börnin að vera einhvers staðar*. Vísir. <https://www.visir.is/k/009c9830-5724-49e7-941d-782c3acd3ac9-1584117302182?fbclid=IwAR3wpzFzRvIA-uclILCgBs-k4XUjCZw5BJBJWXAkwUoW3OtTTHGI27whlm8>
- Tang, J., Chang, Y. og Lium, H. (2014). Mining social media with social theories: A survey. *ACM SIGKDD Explorations Newsletter*, 15(2), 20–29. <https://doi.org/10.1145/2641190.2641195>
- Pórdís Arnljótsdóttir. (2021, 14. október). *Vill kynjakvóta í framkvæmdastjórnir líka*. RÚV. <https://www.ruv.is/frettir/innlent/2021-10-14-vill-kynjakvota-i-framkvaemdastjornir-lika>

Greinin barst tímaritinu 12. apríl 2024 og var samþykkt til birtingar 14. apríl 2026.

UM HÖFUNDINN

Anna Elísa Hreiðarsdóttir (annaelisa@unak.is) er lektor við kennaradeild Háskólans á Akureyri. Rannsóknir hennar og þróunarverkefni snúa meðal annars að foreldrasamstarfi, jafnrétti, starfi með elstu börnum leikskólans og tölvum og tækni í leikskólastarfi þar sem skapandi starf og leikur er í fyrirrúmi. Anna Elísa fékk þriðju verðlaun (eLearning award) fyrir framúrskarandi upplýsinga- og samskiptaverkefni með ungum börnum árið 2003 á vegum Evrópska skólanetsins. <https://orcid.org/0000-0002-1094-1010>

“SURELY THIS MUST BE A TYPO”?: PRESCHOOL EDUCATORS’ DISCOURSE ON SOCIAL MEDIA DURING COVID-19

ABSTRACT

The first preschools in Iceland were founded out of a need for a safe and healthy environment for children (Guðmundur Þorláksson, 1974). That role had a direct impact on working methods and practices, and emphasis was placed on outdoor activities, healthy food, and a safe environment. All those elements are still characteristic of the work of preschools, as can be seen in the current laws and the national curriculum (lög um leikskóla nr. 90/2008; Mennta- og menningamálaráðuneytið, 2011). In the history of preschools in the first decades, the purpose of their establishment was two-fold: to provide care for children in a safe and pleasant environment and to meet the need for care, among other things, due to working women and single mothers. There are clear

signs of this in information relating to the entrepreneurs such as; Barnavinafélagið Sumargjöf in Reykjavík, Verkavennafélagið Framtíðin in Hafnarfjörður and Kvenfélagið Von in Siglufjörður, all of which established preschools in the years before the Second World War (Anna Elísa Hreiðarsdóttir & Guðrún Hafdís Óðinsdóttir, 2000). The role of preschool teachers has been a subject of considerable debate throughout history, with conflicting views regarding their professionalism and the nature of their work. This debate has been especially pronounced in the context of the preschool's role as either an educational or service institution. Such discussions have persisted through the years and continue to influence decision-making regarding preschools.

This research aims to examine the discourse of preschool staff regarding decisions about preschool education during Covid by analysing the reactions of preschool staff on social media. This is achieved by examining the language, terminology, descriptions, and metaphors used to describe attitudes, ideas, and feelings that dominate such discourse. The discussion includes a critical examination of the educational role of preschools, the level of respect accorded to the work done by kindergarten teachers, and the extent to which the public understands the activities that take place in the preschool environment.

Results showed a certain positivity amongst staff at the beginning, although some were scared and nervous at first. That discussion lasted throughout the season but decreased as time went on. Towards the end, however, there were many examples of negative feelings: anger, irritation, disappointment, hurt, resignation, and exhaustion. There were four issues in the discussion, as mentioned earlier: 1) fear, anxiety, and uncertainty; 2) lack of knowledge by the government and others about the activities of preschools; 3) disrespect for preschool staff, and 4) disrespect for preschool activities. The conclusions can be drawn from the discussion that staff experience a tendency to ignore the educational role of preschools during Covid.

Considering the historical aspect, one could say that not much has been achieved; the educational role tends to be overshadowed by the service role, which is negative as regards the teachers' professional sense. Looking back, an argument can be made that the government and others involved in the public debate could have done a better job in their coverage of preschools during Covid. But what is particularly problematic is that none of this is new in the experience of preschool staff, neither in the past nor in our times. Children, especially the youngest age group, have little voice in Icelandic society and unfortunately preschoolers have few advocates other than the preschool staff.

Three conclusions are drawn at the end of this entire review. First, history shows that the discussion on preschools often takes place outside the schools, and without the professionals. This needs to change. Secondly, the educational role of kindergarten is clear, and this should be the focal point in all relevant decisions. Thirdly, the service role of preschools is aimed at the children and their needs, and thus all decisions about the activities of preschools must be considered with children's well-being in mind.

Keywords: preschools, preschool staff, educational role of preschool, Covid

ABOUT THE AUTHOR

Anna Elísa Hreiðarsdóttir (annaelisa@unak.is) is an assistant professor at the Faculty of Education, University of Akureyri, Iceland. Her research focuses on early childhood education, mainly on play as a learning method, creativity with young children, computers and technology, and gender in preschool settings. Anna holds an Elearning award from eSchola for outstanding information technology projects. <https://orcid.org/0000-0002-1094-1010>